

Spisne vaje.

(Dalje in konec, glej št. 8!)

Daljno pot, po kateri naj se učenci vadijo svoje misli izrazovati in zapisovati, na tanko kaže tretji pomnoženi natis Praprotnikovega „Spisja za slovensko mladino“. Tù le še toliko opomnimo, da naj se za ta važni del jezikovega uka učenci že v začetnici primerno pripravljajo, in potem po vseh stopnjah neprestano vadijo. Jezika morajo se učenci učiti (po analitični metodi) ne po posamnih, preterganih vajah, temuč po živi celini. Vse spisne vaje naj bodo vravnane po načertu, ki si ga učitelj za vsaki razred, oddelek ali za vsako stopnjo učencev že v začetku šolskega naredí. Vse vaje v spisovanji morajo se naslanjati na resnični jezik, t. j. strinjati morajo se s kazalnim ukom in z berilom.

Napake, ki jih učenci pozneji pri spisnih vajah kažejo, dajejo učitelju navod, kako naj jih že pri prvem jezikovem uku odpravlja. Ako dobí namreč učence, da še na zgornji stopnji ne znajo brez pogrškov prepisovati, vidi, da ta napaka ima korenino že v začetnici, kjer se ni dovolj gledalo na to, da bi bili učenci vsako besedo in vsaki stavek prav in določno spisovali ali da bi bili pri branji besede prav izgovarjali in jih potem na pamet ponavljali. Tudi naj učitelj pri govornih in pozneji pri spisnih vajah učencem vselej pri vsaki stopnji primerno pomaga. Ako se učencem n. pr. ukaže, da naj napisujejo stvari, ki jih vidijo zunaj hiše na vertu, na polji, v gojzdu i. t. d., pa se jim pri tem delu ne pomaga, vidi se, kako pomanjkljivo je njihovo zapisovanje. Kako bode učenec prav zapisoval imena reči, katerih še ni nikoli slišal in tudi ne videl? Vsaka spisna vaja mora se naslanjati na kaj, kar se je učencem že pripovedovalo, t. j. vsaka nova vaja posnemati mora se ali po govornih ali po berilnih vajah. Zgled vsem spisnim vajam bodo naj šolske knjige in pred vsemi berilo. Mladost in sploh človek rad posnema, kar vidi; ako se učenci niso navadili že v začetnici besede in stavke iz berila prav zapisovati, pozneje prav težko pravilno spisujejo.

Nekteri učitelji menijo, da se morajo učenci na srednji in višji stopnji naj bolj vaditi liste in vsakoršna opravilna pisma spisovali, in učence v tem neprestano vadijo. Prav je, da se učenci vadijo vseh v vsakdanjem življenji potrebnih spisov, toda to naj se godí že na zadnji stopnji, kajti ako si je učenec v prvih začetnih vajah pridobil potrebne gotovosti v spisovanji (v popisovanji, izrazovanji i. t. d.), potem brez vse težave spisuje vsakoršne spise, da se ravna po nekterih vnanjih oblikah, ktere ga pa kaj malo zadržujejo.

H koncu še nekaj o spisnih nalogah. Učenci, ki premalo in premalokrat izdelujejo spisne naloge, ne navadijo se spisovali, pa tudi tisti

ne, kateri preveč pišejo. Učitelj naj od učencev po večkrat, pa prav po malem tirja; to pa, kar tirja, naj bode popolnoma. Vse, kar učenci pišejo, bode naj pravilno in lepo pisano. Vse pomote morajo se popraviti in ves spis tako dolgo prepisovati, da je čist in na vse strani dober.

Gnjilovica in vertna perst.

Ko smo govorili od kod perst in od raznih persti, navajali smo večkrat gnjilovico kot obstojen del, brez katerega ne morejo shajati nikjer, koder zemljo obdelujejo.

Sperhnjeno kamnje postane še le po nji živa rodovitna perst.

Vsa organična telesa (živalska in rastlinska) sognijejo, ko so bila odmerla. Mogočni kislec v zraku, gorkota in ulaga vzrokuje in pospešuje razpad. Ta pa prav za prav ni drugega, nego razkrojenje prvotnih zvez, iz katerih je telo, in začetek novih zvez.

Organična telesa so iz organskih in rudnih pervin. Kedar telesa gnijó, se organske snovi iz novega zvezujejo, in razpad je podoben počasnemu gorenju. Kislec v zraku zvezuje se z vodenecem gnijajočih teles v vodo, z ogljencem v ogelnokislino; gnijalec v njih pa z vodenecem v amonijak, kar pride pozneje na versto. Voda, ogelnokislina in amonijak z rudnimi deli bivše rastline ali živali vred je to, kar ostane po sognitji. Pervi trije shlapé v zrak, zadnji pa ostanejo v zemlji in se ne ukončajo, niti ne pozgube, kakor sploh nobeno telo ne more priti na nič. Njegovi obstojni deli se [vernejo tje, od koder so vzeti, v zrak ali v zemljo, pa zopet rede v kratkem nove rastline in živali, in tako stopijo v večni kolobar življenja.

Taki ostanki strohnjenih teles se imenujejo z latinsko besedo humus, gnjilovica t. j. prava črna perst. V taki persti, katera pride naj več iz trohnjenega lesa, listja, trave, prevaguje ogljenec, kakor v rastlinah, njene sestave so pa razne, kar prihaja od telesnih delov, iz katerih je prišla. Hitreje ali kasneje razpada, kakor že pride s kislecem v dotiko, zgublja počasi rastlinsko snovno obliko, razpade, poslednjič še spuhiti vodenec in gnijalec in ostane le nekaj malega perstinih in solnati delov. To se vidi najlože in naj bolj nazorno pri votlih drevesih, steržen sperstenuje, a obod je še živ in v sredi votlega drevesa ostane nekaj persti, ki po kislem diši.

Gnjilovice je več ali manj po vsi zemlji, koder je namreč perst, žive živali in rastejo rastline, odmerjo in strohné. Posebno veliko je gnjilovice po gozdih, koder namreč stelje ne spravljajo iz gozdov. A